سترانێن هەڤند و ڤینێ

هەلبەست ژبو زارۆکان

د. عارف حیتۆ

- سترانێن هەڤند و ڤینێ
- هەلبەست ژبو زارۆکان
- دانەر: د. عارف حیتۆ
- نیگار: ئەحمەد بیری
- تیپچنین: رەهەند
- دیزاین و دەرهێنانا هونەری: رێبەر عومەر/ بنگەهێ ئەپل یێ کومپیۆتەری
- ژمارا سپاردنێ: 835
- چاپخانا هاوار / دهۆك 2005

دیاری

بو

هەڤند و ڤینێ

ئوو هەمی زارۆکێن دی یێن کوردستانا خۆشتڤی

پێشگۆتن

زارۆکێن خۆشتڤی و دەلال:

ژیانا زارۆکینیێ .. ژیانەکا خۆش و زەلال و پر ڤینە, لێگەریان و وەرگرتنا سەربۆر و شارەزایی یێن ژیانا رۆژانەیە .. چیرۆك و ستران و یاری یێن هەمەرەنگ, رۆلەکێ گرنگ دوەرار و پێشڤەبرنا شیانێن وەدادبینن.

دایباب گەلەك حەز ژ زارۆکێن خوە دکەن و هەمی هەولا وان ئەوە کو زارۆکێن وان زوو فێر ببن و دهەمی وارێن خواندن و چالاکی یێن رۆژانەدا سەرکەفتی بن. زارۆك ژی لبەر سیبەرا دایبابێن خوە مەزن دبن و نیڤەکا ساخلەمی و خۆشیا ژیانا وان دایبابێن وانن. ئەڤ هەلبەستێن دڤیێ پەرتۆکێدا حەز و شیرەت و ئاراستە یێن دایبابانن کو زارۆکێن وان پەیرەوکەن و پێگیریێ پیێ بکەن, داکو هوون بکارن ب چالاکی سەرەدەریێ دگەل جڤاکی بکەن و ژلایێ جڤاکیڤە بهێنە قەبیلکرن, چ تشت ژهندیێ گرنگتر نینە دەمێ زارۆك دناڤ کەس و کار و هەڤالێن خوەدا یێ قەبیلکری و خۆشتڤی بیت.

ئەڤ هەلبەستە .. هەرچەوا بن, رەنگڤەدانا هزرکرنا جڤاکینە, زارۆك ژی کوریێ سەردەم و جڤاکێ خوێە و مافێ وی یێ رەوایە کو هەمی هزر و باوەری یێن جڤاکێ خوە بزانیت. دوور نینە گەلەك هەلبەست ب شێوەیەکی یان ئێکیێ دی دووبارە کری بن و ڤەجوین دهندەك هەلبەستاندا هەبیت, لێ ئەڤ دووبارەکرنە پالدانا زارۆکیە کو پتر مەژیێ خوە ڤەکەت و هزرێ دبابەتاندا بکەت.

هەڤند و ڤینێ .. دوو زارۆکێن ڤی باژێرینە, ئەڤ هەلبەستە ژبو وان هاتینە ڤەهاندن کو ببنە ستران و ل خواندنگەهێن خوە بخوینن, لێ وان ڤیان پشکداریا هەڤالێن خوە یێن

زارۆك بكەن و هەمی پێكڤە بخوینن, ژبو ڤیێ چەندیێ ژی ئەڤ پەرتۆكا سترانان هاتە چاپكرن.

باخچێن ساڤایان

ئەم زارۆكین خرڤە بوین
بەرەف باخچێن ساڤا چوین

دگەل ئێكودوو ب ئەڤینین
دلیێ هەڤ نا ئێشینین

دەنگیێ خۆ بلند ناكەین
چ جاران شەرا ناكەین

ئەم هشیارین .. نە گێژین
قەت خەبەرا نابێژین

خەبەر گۆتن كرێتە
كارەكە پر فهێتە

دایبابێن مە حەژ مە دکەن
چ یا باش وێ بو مە دکەن

*

دهۆك

دهۆکا من .. شارێ من
توی رۆناهیا چاڤێ من

باژێرێ ئەڤیندارا
جێ دیرۆك و شینوارا

کێلیا شەدا و فرعینی
دناڤدا گەلی دێ بینی

گەلی وارێ سەیرانا

یێ هەلبەست و سترانا

ل نیڤێ مزگەفتا مەزن
چەم و بیستان و رەزن

دێرا بەڕانی و لالەش
پێکڤە ژیانە، گەلەک خوەش

ژناڤدا مشت خواندنگەهن
دەردۆران .. هاڤینگەهن

دهۆکا من .. شارێ من
توی رۆناهیا چاڤێ من

ئەم شاگردین .. چراینە
ژبو تە جان فیداینە
*

کوردستان

کوردستان وەلاتێ من
روناهیا چاڤێ من
ئاوات و هیڤیا من
گوری ته ببم کوردستان

تو ناڤ و هەویا منی
مالبات و پشتا منی
رێك و رێبازا منی
گوری ته ببم کوردستان

کوردستانا شرینه
دیروکا وێ زێرینه
پری مێرگێن خەملینه
گوری ته ببم کوردستان

لبەر دوژمنی د راستاینه
زیرەکین سینگ پیلاینه
بو وەلاتی فیداینه
گوری ته ببم کوردستان

* * *

ئۆمێدا زارۆکەکی

ئەز لاوەکێ کچکۆکم
یێ پاقژو خشکۆکم

ئومێدا من خواندنە
نووکرن و ئەفراندنە

رۆژا ژ نوی هەلاتی
دێ ئاڤاکەین وەلاتی

وەلاتێ مە کوردانە
کوردستانا جوانە

باغ و بیستان و رەزە
گەل و گولزار و حەزە

چیاو دەشت و کانینە
خۆشی وەکو وێ نینە

دبێژم ب دل و جان
بژی بژی کوردستان
*

زارۆکێ ساخلەم

ئەز زارۆکەک ساخلەمم
یێ بێ ئێش و ئەلەمم

پر بزاڤ و چالاکم
تشتێ خراب قەت ناکم

وانەیێن خۆ باش دخوینم
دگەل کتێبێ ب ئەڤینم

جارنا دچمە یاریکا
دگەل هەڤال و بچویکا

زارۆکان نا ئێشنم
هەردەم کەیفا وان دئینم

پر ئەڤینە دلێ من
هەڤالینییە ریکا من

ئەز دلخۆش و جوانم
ژبو ئایندەی ژیانم

*

خاتوونا خواندەڤان

ئەز خاتوونەك چەلەنگم
کچکەکا شۆخ و شەنگم

ل خواندنگەهێ دخوینم
دگەل کتێبێ ب ئەڤینم

کتێبا من هەڤالە
پر مفایە .. دەلالە

هەڤالنو وەرن ب خوینن
دا خۆشیێ ژێ ب بینن

پێکڤە ب بینە خواندەڤان
نە هێلین تاری و شەڤان

شەڤا واری درێژە
یا پیسە پر قرێژە

ب خوەندن و زانینێ
رۆژا گەش دێ گەهینێ

*

گوندێ مە

گوندێ مە یێ جوانە
ل دورماندۆری چیانە

دۆل و نهال و رەزە
خودان ملکەت و پەزە

کانییێن ئاڤا تەزینە
سەیرانگەه و خۆشینە

لسەر زیر و لبەر نوارا
ل ناڤ گول و گولزارا

زارۆك پێکڤە یاریا دکەن
یێن مەزن خوارنێ چێ دکەن

لدۆر بابێ خۆ خرڤە دبین

سوحبەتەك خۆش و شرین

بو مه بەحسی خۆشیێ دکەت
چاڤێن مه ل گوندی ڤەدکەت

گوندیێ مه پر جوانه
هەر رۆژ مه دگەل ژڤانه

کارکا نازدار

کارکا من یا نازداره
ژیێ وێ ئێك بوهاره

پویرتیێ وێ هێژ نه پره
قەلەوه, شەنگ و خره

دگەل خۆ دبەمه ئاقارا
لبەر سیبەرا چنارا

ل تەڤ چەروانا دگێرینم
کارکا خۆ باش دچەرینم

پشتی گەڕێ و چەروانێ
پاشی دئینم کۆتانێ

ببەر ماکا خۆڤە درازێت
شیرێ سپی ژگوهانا دهێت
وەکو من خەونا دبینیت
کەیفا دایکا خۆ دئینیت
کارکا منە .. دەلالە
بو من خۆش خۆش هەڤالە

بەلاتینك

بەلاتینکا رەنگاو رەنگ
دوستا من یا شۆخ و شەنگ

ب گەریێ لسەر تەڤ گولا
خوشکە بوهارا دلا

باخێ مە تەڤ گولزارن
گولێن رەنگین هزارن

حەزا تە رۆناهییە
دوژمنیێ تە تارییە

حەز ژتە دکەم پر ژ دل
دیێ گلۆپیێ هێلمە هل

وەرە دادە پرچا من
بو تە رەوشا چاڤیێ من
*

رەنگێن باخچیێ مە

باخچیێ مەییێ خەملینە
مشتی گولێن رەنگینە

رەنگیێ سپی بو ئاشتییێ
ییێ رەش ژی بو تارییێ

رەنگێ سۆر ژبو خوینێ
یێ کەسك بو دارا ژینێ

رەنگێ شین یێ دەریانە
هندەك جاران ئاسمانە

ئەڤان رەنگان تێکەل دکەم
وەلاتی پێ وێنە دکەم

وەلاتێ مە هەمیانە
دەشت و چیا و زۆزانە

کورد تەڤ خویشك و برانە
دەردێ مە یێ گرانە
دەرمانێ مە زانینە
ئێکگرتن و ئەڤینە

باران

بارانێ لێکە لێکە
چبك چبك تو لێکە

زەڤی یێن مە خر تێهنینە
ژبێ ئاڤی هشك بینە

هەمی دار ب کوڤانن
ل هیڤیا تە ب ژڤانن

لێکە لێکە .. بارانێ
گەشکە رەنگێ ژیانێ

تەرکە زەڤی و بەیارا
خۆشکە دلێ جوتیارا

چیا و گر و دۆل و دەشت
دێ بو مە بنە بەهەشت

وارێ مە خێر و بێرە
جانێ خوە دەدەین ژێرە
*

بوهار

بهارا شۆخ وشەنگە
پر گولێن رەنگاو رەنگە

عەردێ جوانێ خەملاندی
ب بەردکەڤن دارێن چاندی

سرا زستانێ بریا
خۆشە دلێ مە هەمیا

چویچك سترانا دبێژن
کانی دزێن .. ئاڤێ درێژن

باعە باعا بەرخانە
بوهار بویکا وەرزانە

وەرزێ خۆشیێ و سەیرانا
پێکڤە دچینە زۆزانا

دڤی وەرزیدا نەورۆزە
ل مە هەمیا پیرۆزە
*

نەورۆز

ئەڤرۆ جەژنا نەورۆزە
ل هنگو هەمیا پیرۆزە

گەلی زارۆکان وەرن
ستران ئبرۆکە دفەرن

خوشکەن گەڕا دیلانێ
بو ڤێ جەژنێ و شەهیانێ

ل بیست و ئێکی ئاداریێ
رەوشا گەشا بوهاریێ

کاوە ژ چیا هاتە خوار
کوشتن ئەژدەهاك و مار

ل تەڤ جهان ئاگر هەلکر
وەلات پر رۆناهی کر
هەڤالنو .. وەرن هەلکەین
دیلانا خۆشیێ گەرمکەین

ئەڤرو جەژنا نەورۆزە
ل هنگو هەمیا پیرۆزە

جان فیدایێ وەلاتی

دوهی ل خواندنگەهێ بووم
وەك سۆفیێ خلوێ بووم

مە گوهداریا سەیدا کر
دەرێ مەژیێ مە ڤەکر

زانست و شیرەت دان مە
خۆشکر ژین و رێکا مە

گوت من هلۆ خواندەڤان
جوان بنڤیسە کوردستان

کوردستان وارێ منە
رۆناهیا چاڤێن منە

دێ پارێزم وەك چاڤی

ئەوە ددەتە من ناڤی

هەڤالان پێکڤە بێژن
بژی بژی کوردستان .. بژی بژی کوردستان
* * *

بیبیك

مە بیبیکەك جوان هەیە
رەوشا ناڤ مالا مەیە

وەکو چویچکا بەهەشتێ
دەنگێ وی ل هەمیا خۆش تێ

چ جاران نا ئێشینم
پەیڤێن خۆش بو دلۆرینم

نزانیت ئاخفتنێ
گغ گغەکێ دکەت تنێ

هندەك جاران دگریتن

شیری دخۆت و دنڤیتن

هەر رۆژ وی همبێز دکەم
یاریۆکا لبەر رێز دکەم

کەیفا وی دهێت و دکەنیت
دایکا منژی بو دکەنیت
کەنیا دایکێ شرینە
چ خۆشیا وەسا نینە

دایێ

دایێ دایێ دایێ
ئەگەر تو ژمن دویر بی

دلوڤانێ دایێ
ئەز دێ کەڤم تایێ

تو بو من رۆناهی
ژیانا من دگەل تە

ئیرۆکە و سوباهی
خۆشی یە و تەناهی

دایکا من شرینە
شەکرە و هنگڤینە

ژبلی ناڤێ دایێ   من کەسەك دی نینە

تە ئەز مەزن کرم   ب شیری خودان کرم
شیرێ سینگێ تە .. دا   ئەز گەلەك ب هێزکرم

چ جار تە ژبیر ناکەم   بێ دلیا تە ناکەم
هەتا مرنێ ... دایێ   دێ بو تە دوعاکەم

* * *

باب

خۆشتڤیێ من .. بابێ من
توی رۆناهیا چاڤێ من

توی سەمیانێ مالا من
خەمگینێ پێدڤیێن من

بابێ من دلوڤانە
کانیکا ئومێدانە

ل هیڤیێیە ئەز سەرکەڤم
ژ نەزانینێ دەرکەڤم

دا ئاڤاکەم وەلاتی
ژبو رۆژا نوو هەلاتی

ب بابێ خوە دلخۆشم
یێ چالاك و پر جۆشم
*

دەمژمێر

من سەعەتەك جوان هەیە

پێدڤیا من پێ هەیە

قەنج پێ دزانم دەمی
هەڤالا ڤی سەردەمی

کەنگی دچم خواندنگەهێ
کیژ دەم بو یاریگەهێ

یا پشك کریە رۆژا من
رێکو پێکە کارێ من

گەر رۆژەکێ راوەستی
دێ مە هێلتە نڤستی

ب شەڤ و رۆژان کار دکەت
مەژیێ مە هشیار دکەت

تك تك – تك تك دلێ من
دەنگێ خۆش .. سەعەتا من
*

زارۆکێ نەساخ

دادیێ کوخکا هاتییە من
دئێشیت هەمی لەشیێ من

کوریێ من .. لاویێ دەلال
ئەویێ بو من عەمر و مال

هێژ نە بویە مەجبوری
هلو ب چینە دختۆری

دا ب دەتە تە دەرمانا
نەهێلیت ئێش و ژانا

دختۆر پر دلوڤانن
گەلەك تشتان دزانن

خوە نێزیك كە نە ترسە
چ یا تە بڤێت ژیێ ب پرسە
دەرمانێن وان شرینن
زارۆكان نا ئێشینن
دپارێزن ساخلەمیا مە

خۆش دکەن ژیانا مە

هونەرمەند

هوین دزانن ئەز کیمە
یێ پڕ حەز و هیڤیمە

یێ پڕ دوست و هەڤالم
خودان دەنگەك زەلالم

لاوەك رەند و ئازامە
بو زارۆکان برامە

های ژ خوە هەمە نە گێژم
سترانێن خۆش دبێژم

بو زارۆکا و ژیانێ
حەژێکرنێ و ڤیانێ

ئاوازێن من پڕ خۆشن
مشتی هشیاری و جۆشن

هونەرمەندێ پر زانم
ئەز سەربەستی و ژیانم
*

پارێزەر

ب چانتەیا دیپلومات
ژدەرێ دادگەهێڤە هات

چاڤێن وی پر هیڤینە
سوحبەتا وی شرینە

ئەوە کوردێ پارێزەر
هەر چ کەسێ دەربەدەر

دێ مافێ وی پارێزیت
ل تەڤ جیهانێ دێ بێژیت

پاراستنا مافێ گەل
رۆناهیێ دهێلتە هەل

رۆناهیا مە کوردان

شەوقیٚ ددەت خر عەردان

*

ئەندازیارا جوان

کچکەکا رەند و جوانم

چاڤیٚ چیا و کوردانم

یا خواندیمە و دەلالم

خودان مال و هەڤالم

کوردستان مالا منە

جوانیا ویٚ ژ منە

دیٚ بمە ئەندازیار

پر زیرەك و شەهرەوار

ئاڤاهییان بلندکەم
رەوشا باژێری رندکەم

ئەندازیارا چالاکم
خواندنگەهان ئاڤاکم

گەلەك ب رێکوپێکم
نەخشەیەکی دێ چێکم
نەخشەیێ کوردستانێ
دێ خویاکەم ل جیهانێ

قوتابییێ ماموستا

خوێندکارم پەروەریمە
یێ ب ئومێد و هیڤیمە

عاشقێ زانینێمە
هەردەم ئەزێ ئێکێمە

ئەزێ گوهدار و باشم

راستی بێژم نه شاشم

من دڤێت ببمه ماموستا
زارۆكان فێركەم ژ راستا

دا نەمینیت نه زانین
زانین ژیانه و هەبین
*

قوتابییێ نۆژدار

قوتابیەكێ ب ژڤانم
گەلەك تشتان دزانم

سپێدێ ژ خەو رادبم زوو
هەلدكێشم بایەكێ نوو

پاشى دچم قوتابخانێ
جهێ زانین و مانێ

من دڤێت ببمه نۆژدار
دەرمانکەم خەلکێ هەژار

خزمەتکرنا وەلاتی
جوانترین خەلاتی

وەلاتێ مه جوانه
ناڤێ وێ کوردستانه

*

سروودا من

کەسك و سۆر و زەر
رەنگێن بوهارێ
خۆشیا هەر و هەر
ژێ هاته خوارێ

ئالا كەفتە سەر — ناڤێ سەربارێ
نەورۆز هاتە دەر — ل مەها ئادارێ

بلبلەكی خواند — لسەر چقا دارێ
ئێكی گولەك چاند — مە ل دوی دا رێ
فرۆكەك فڕاند — ل ئاسمانێ وارێ
ئازادی زڤڕاند — ب خوها ژیارێ

ئالایێ رەنگین — ئالایێ منە
ئاشتی و ئەڤین — رێبازا منە
رۆژێن پر كەنین — ژیانا منە
دەرسۆكا ب خوین — یا بابێ منە

سەربەستی و ژیان — ئۆمێدا منە
خۆشی و پێكڤە مان — درووشمێ منە
ناڤێ كوردستان — گیانێ منە
دەولەتا كوردان — سروودا منە

دەولەتا كوردان

دلێ من بو ته   ژیێ من بو ته
مالێ من بو ته   دەولەتا کوردا

مە شۆرەش دانا   ب خوە و کوڤانا
ل هیڤیا ژڤانا   دەولەتا کوردا

لەشکەرێ مەیە   ژ خوینا مەیە
ب ناڤێ مەیە   دەولەتا کوردا

مە سۆزەکا دای   بلند کەین ئالای
ل سەرێ چیای   دەولەتا کوردا

رۆژا هەلاتی   مزگینیا هاتی
بو مە خەلاتی   دەولەتا کوردا

*   *   *